

Піддячий Микола Іванович,
доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу STEM-освіти,
Інститут педагогіки Національної академії педагогічних
наук України

ФОРМУВАННЯ РІВНІВ ГОТОВНОСТІ УЧНІВ ГІМНАЗІЇ ТА ЛІЦЕЮ ДО ВИРОБЛЕННЯ ПРОДУКТУ ПРАЦІ

Праця розглядається нами як свідома, цілеспрямована діяльність особистості, спрямована на вироблення соціально значущих цінностей (духовних і матеріальних), необхідних для задоволення індивідуальних і суспільних потреб. Будучи основною формою життєдіяльності людини та суспільства, вона виступає провідним фактором соціогенезу (процес історичного та еволюційного виникнення і формування людського суспільства). Разом з тим вона є засобом самоствердження і самовираження особистості, реалізації її творчого й інтелектуального потенціалу, почуття моральної гідності та засобом накопичення психологічно досвіду тощо.

Результатом людської діяльності є створені за допомогою знярядь праці різноманітні матеріальні або нематеріальні продукти праці: матеріальні об'єкти; промислові вироби (одяг, меблі, будівельні матеріали, автомобілі, електроніка тощо); послуги (медичні, освітні, фінансові, транспортні, ремонт і обслуговування тощо); програмне забезпечення та технології (мобільних додатків, веб-сайтів, інформаційних систем та технологічних розроблень); твори мистецтва і культури (літературні, музичні, кіновиробництва, театральні постановки, танці, творчі витвори, живопису, скульптури, архітектурних споруд), що засобом індивідуальної і колективної творчості викликають естетичні задоволення; ідеї та інновації (авторські винаходи, нові технології, методи виробництва, наукові дослідження тощо).

Стратегія формування особистості до вироблення продукту праці розробляється в освітніх і наукових середовищах за певним алгоритмом в залежності від вікових особливостей особистості [2, 3, 4]. За віковими характеристиками формування готовності особистості до вироблення продуктів праці можна структурувати так: 1) 14-17 років; 2) 17-22 років; 3) більше 23 років.

Перший рівень формування забезпечується взаємодією родини та системи загальної середньої освіти із урахуванням провідних тенденцій соціально-економічного розвитку регіону та можливостей навчально-виховного закладу. Алгоритм застосування системи формування готовності учнів гімназії та ліцею до вироблення продукту праці наступний: профорієнтаційні заходи; висвітлення психолого-педагогічних аспектів підготовки до професійної діяльності; застосування розробленої моделі системи підготовки до майбутньої професійної діяльності; доведення до учасників взаємодії завдань, змісту і структури профінформаційного і профконсультаційного комплексу; формування цінностей, якостей та компетентностей особистості відповідно до кваліфікаційних вимог [7]; зміст, структура, методика професіографічної діяльності, вибір та використання психолого-педагогічних засобів у процесі її організації; застосування політехнічного підходу у формуванні професійної спрямованості; взаємодія системи загальної середньої освіти із соціально-економічними об'єктами (прогнозування розвитку і зникнення професій та розроблення професійної траєкторії із урахуванням стану ринку праці); коригування завдань загальноосвітньої ланки; розвиток творчості, самосвідомості особистості, її професійно важливих якостей; уточнення, коригування та супровід соціально-професійного статусу [8, 9, 12, 13].

Зазначимо, що рівень готовності учнів гімназії та ліцею до вироблення продукту праці може варіюватися в залежності від рівня знань, навичок, психологічного досвіду і стійкості, мотивації, соціалізації тощо. У нашому

дослідженні запропоновано три рівні готовності учнів гімназії та ліцею до вироблення продукту праці у різних сферах діяльності:

1. Низький рівень: обмежені знання і навички, які потрібні для вироблення продукту праці; неуважність, недисциплінованість і низька мотивація; потреба у додатковому навчанні і підтримці.

2. Середній рівень: наявні базові знання і навички, але потребує підтримки і нагляду, щоб ефективно виробляти продукт праці; спостерігається випадки недосконалості і помилок, але із наявним потенціалом для зростання.

3. Високий рівень: має широкий спектр знань, сформовані стійкі навички і достатній психологічний досвід, необхідні для виробництва продукту праці; самостійно і ефективно працює без значної підтримки та нагляду; виявляє високий рівень мотивації, самодисципліни та відповідальності.

Доведено, що формування рівня готовності особистості до вироблення продукту праці має здійснюватися системно за наявності концепції соціально професійного розвитку (С.-п.р.о.). С.-п.р.о. – неперервний процес спрямований на духовне, інтелектуальне, фізичне, соціальне і професійне формування особистості через поетапний індивідуальний вияв у системі її мотивів фундаментальної потреби пізнання в обраній для діяльності виробничій чи невиробничій сфері на ринку праці та застосуванні отриманих знань для становлення діяльнісної (операційно-технологічної) складової психологічної сфери з метою професійної взаємодії у процесі вироблення суспільно значущого продукту праці [10].

С.-п.р.о. - система форм, методів, засобів і технологій залучення до реалізації особистісних та суспільних цілей, формування цінностей та розбудови відносин, яка цілеспрямовано використовується для досягнення мети: вироблення в свідомості людини потреби самовираження та

самоствердження шляхом створення соціально значущих матеріальних і духовних цінностей; засвоєння визначеного змісту освіти й застосування певної системи знань та норм, які дають змогу функціонувати у життєвому просторі; реалізації творчого потенціалу, здібностей, задатків; формування компетентностей; здобування психологічного досвіду; гармонізованого розвитку; капіталізації людських ресурсів в сучасних умовах трудової діяльності і взаємодії. Механізми формування та функціонування С.-п.р.о. зумовлюються системою координат життєвого простору особистості та суспільства.

Особливості проектування С.-п.р.о. пов'язані з: вибором напрямку професійної діяльності; системним підходом до організації психологічної діяльності; об'єктивністю оцінки за працю; заниженням рівня очікуваної винагороди за виконану роботу; дефіцитом проектів і ресурсів для розвитку протягом життя та ін.

У процесі формування готовності до вироблення продукту праці увага зосереджується на таких складниках змісту освіти й вимогам до учнів гімназії та ліцею:

1. Закони управління трудовою діяльністю; мета, завдання, види, класифікація й об'єкти, на які спрямована діяльність; регіональні та державні об'єкти докладання трудової діяльності; шляхи й форми забезпечення трудовими ресурсами (продуктивними силами); соціальна значущість та економічні результати трудової діяльності; природозбереження.

2. Предмети та знаряддя праці; професії та трудовий процес у найпоширеніших сферах діяльності; вплив наявних умов на результати праці; морально-етичні норми поведінки у процесі праці.

3. Організація трудового процесу; розвиток професійної творчості; дотримання трудової етики; здоров'язбереження [1, 11].

4. Оптимізація процесу свідомого професійного самовизначення з урахуванням індивідуально-психологічних

властивостей, характеристик і показників професійної придатності на основі структури ринку праці; формування компетентностей для визначення, реалізації та коригування професійної траєкторії, зважаючи на показники і критерії професійної придатності та відповідності потребам ринку праці.

5. Використання наявних засобів у процесі ведення домашнього господарства; аналіз стану сімейної економіки та методи і технології її зростання.

6. Організація праці; структура; умови реалізації; критерії оцінювання.

7. Планування процесу з визначенням кінцевої мети та методів і технології його протікання; організація процесу; зворотній зв'язок і проміжний контроль у протіканні процесу; оперативне регулювання і коригування; особистісне саморегулювання та суспільний вплив; аналіз отриманих результатів.

Для виконання поставлених завдань потрібен вчитель, який зреалізує стратегію формування готовності до вироблення продукту праці, а отже потрібна концепція його саморозвитку і професіоналізації [5, 6]. Структура, зміст і обсяг соціально-професійної взаємодії з особистістю для вікових рівнів 17-22 років та більше 23 років розробляються відповідно до цілей освіти, мети навчання, засобів навчально-виховної діяльності згідно з усвідомленими потребами людини, її світоглядних і громадянських якостей, а також перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технологій, культури, мистецтва. Відповідно до проміжних результатів дослідження подальшого розроблення потребують зміст навчально-виховних заходів у галузях системи загальної середньої освіти й вимоги з підготовки особистості до вироблення продукту праці, де відображаються зв'язки між метою, засобами та результатами сформованих якостей, цінностей і компетентностей, а також умовами їх продуктивного застосування на об'єктах праці.

Список використаної літератури

1. Arefiev, V., Mikhailova, N., Lyakhova, N., Riabchenko, V., Piddiachyi, M., Piddiachyi, V., Kraskovskyi, Ye. Somatometric method to assess the level of high schoolers physical development / Arefiev, V., Mikhailova, N., Lyakhova, N., Riabchenko, V., Piddiachyi, M., Piddiachyi, V., Kraskovskyi, Ye // *Acta Balneologica*, 3(164), 2021. С. 203-209. doi: 10.36740/ABAL202103114. – URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/727997>
2. Бех І.Д. Сучасна освіта на шляху досконалості / І. Бех // *Рідна шк.* – 2021. – № 1/2. – С. 32–37.
3. Гончаренко С.У. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення / Семен Устимович Гончаренко. – Рівне : Волинські обереги, 2012. – 192 с.
4. Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії: монографія / Іван Андрійович Зязюн. – К.; Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – 608 с.
5. Піддячий В.М. Обґрунтування моделі професійного саморозвитку майбутнього вчителя / В.М. Піддячий // Педагогічний і процес: теорія і практика [збірник наукових праць] / Київський ун-т імені Б. Грінченка; гол. ред. С. Сисоева. – К.: ЕДЕЛЬВЕЙС, 2014. – Випуск 1. – С. 108–114.
6. Піддячий В.М. Сутність і зміст професіоналізації педагогів у контексті освіти впродовж життя / В.М. Піддячий // *Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки»*. – 2020. – № 13 (42). – С. 185–199.
7. Піддячий М.І. Сутність формування компетентностей старшокласників // Реалізація компетентнісно орієнтованого навчання в освіті: теоретичний і практичний аспекти: зб. наук. праць за матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 4 листоп. 2019 р.), / Ін-т педагогіки НАПН України; ред. кол.: Топузов О. М., Горошкіна О. М. (голов. ред.), Доротюк В. І., Чудакова

В. П. – Київ : Пед. думка, 2019. – С. 269–272. – URL: <http://undip.org.ua/upload/iblock/1b2/zbirnyk.pdf>

8. Піддячий М.І. Навчально-виховний комплект старшокласників: соціально-професійна орієнтація // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць / голов. ред. О. М. Топузов. – Київ : Пед. думка, 2015. – Вип. 15 (2). – С. 141–149.

9. Піддячий М. І. Соціально-професійна орієнтація учнів як напрям у підручникотворенні // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць / Інститут педагогіки НАПН України. – Київ : Пед. думка, 2011. – Вип. 11. – С. 80–89. – URL: <https://lib.iitta.gov.ua/5143/>

10. Піддячий М.І. Соціально-професійний розвиток: компетентісно орієнтоване навчання старшокласників // Компетентісно-орієнтоване навчання: виклики та перспективи: зб. тез І Всеукр. наук.-практ. інтернет-конференції «Компетентісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи», Київ, 30 верес. 2019 р. – Київ : Пед. думка, 2019. – С. 104–107. – URL: <https://lib.iitta.gov.ua/717295/>

11. Піддячий М.І. Ключові компетентності старшокласників: організація здорового способу життя // Науковий часопис Нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова. Серія № 15, Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – Київ, 2020. – Вип. 3. – С. 315–319. – URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/719944>

12. Рибалка В.В. Особистісний підхід у профільному навчанні старшокласників: дис... доктора психол. наук: 19.00.07 / Рибалка Валентин Васильович. – К., 1998. – 464 с.

13. Самодрин А.П. Профільне навчання у середній школі: [монографія] / А.П. Самодрин. – Кременчук: РВЦ ПНТУ, 2004. – 384 с.